

هویت اعتقادی ما

بنیان هویت ما بر ارکانی چند و از جمله مهم‌ترین آنها بر رکن باورهای دینی‌مان استوار است. بی‌گمان دوام و پویایی ما وابسته به پایایی این ارکان است، که اگر سایه آنها بر سر ما گسترده نباشد شمع جمع ما در پس حوادث تلخ و شیرین روزگار فروغی نخواهد داشت؛ و بی‌تردید در مسیر پرابهام پیش رو کوششمان به جوشش معنا و سرشاری حیات منتهی نخواهد شد، اگر نگاهمان به آینده از عناصر تعالی‌بخش هویتمان مدد نگیرد.

این رکن و آن بنیان به یک‌باره از عدم برنخاسته‌اند؛ بلکه از سرچشمه‌هایی سیراب شده‌اند که از ژرفای ده‌ها و صدها سال اندیشه و فکر جوشیده‌اند و جان ما را حیات، و زندگانی ما را سمت و سو بخشیده‌اند. با اینکه پرورده چنین آب حیاتی هستیم و به مدد این آب است که همچون درختی سر به فلک کشیده از سر کشیدن به افق‌های دوردست ذوق‌زده می‌شویم، گاه غفلت می‌ورزیم از اینکه اگر ریشه‌هایمان را به اندازه کافی از اندیشه پیشینیان سیراب نکنیم، طوفان روزگار ما را از جای برخوردار کند و به سوی ناکجاآباد بی‌خویشتنی سوق خواهد داد. با کاوش در اعماق این دریای وسیع است که می‌توانیم گوهرهای تابانی را بازیابیم که چراغ راه ما باشند و در ترسیم راه آینده و شکل‌دادن به هویت همواره شونده ما مددمان رسانند. بر ماست که خود را با خود آشنا کنیم و از آب حیات خویشتن سیراب شویم.

روشن است که انس به کاشانه به معنای حبس در لانه نیست و نباید از ماجراها و جریان‌های بیرون غافل بمانیم. بخواهیم یا نخواهیم، در کاروان راحله بشری، در حال

سیر به سوی آینده خویش هستیم. اگر خرد جمعی همواره پویای این کاروان را نشناسیم، و زبان گفت‌وگو با اهالی این کاروان را ندانیم، دانش و بینش ما از متن گفتمان معاصر به حاشیه رانده خواهد شد و غبار مرور زمان چهره پرطرواوش را پژمرده خواهد کرد.

رسالت عظیم بر دوش هر نسل نو آن است که از گذشته به اکنون پیام‌آوری کند، کاری که نیازمند تدبیر و راهبری آگاهانه است. هر نسل نو باید بتواند در عین آنکه محتوای کامل سنت گذشته را حفظ می‌کند آن را هماهنگ با ادبیات علمی عصر، و در قالب‌های علمی جدید و ناظر بر الگوهای حاکم بر اندیشه نوین تبیین کند. این کار به هیچ وجه به معنای عرفی کردن سنت و تزریق محتوای عصر در قالب آموزه‌های آن نیست؛ بلکه به معنای پرکردن پیاله‌های معاصر از محتوای آموزه‌های سنتی است. باید استوار بر سنت، عصر نو را صورت‌بندی کرد نه آنکه به بهانه نوگرایی، سنت را از محتوا تهی ساخت.

در عصر حاضر، کلیت اندیشه ما و از جمله «کلام» و «عقیده» ما با موج اندیشه غربی روبه‌رو است. این موج و در واقع این طوفان آن‌چنان گسترده و فراگیر است که صدای تلاطم آن را در هر جا و از هر کوی و برزن به‌وضوح می‌توان شنید. طرفه آن است که آن‌چنان به این طوفان انس گرفته‌ایم که غرش آن را آهنگی دلنواز می‌انگاریم که جز با گوش دادن بدان آرامش علمی به ما دست نمی‌دهد. اگر چنین است، ما بیش از آنکه خود باشیم آنهایم.

سواران غربی این موج، سوار بر مرکب پژوهش (و گاه سوار بر مرکبی پژوهش‌نما) دشت‌های بسیاری از سرزمین‌های فرهنگ ما را کاویده‌اند. تاریخ عقاید ما از حساس‌ترین عرصه‌هایی است که این سواران برونی در آن گام نهاده و در حال کاویدن زوایای آنند. اینان به عرصه‌هایی از سرزمین اعتقادی ما وارد شده‌اند که ای بسا ما خود از آنها غافل بوده‌ایم. باید اذعان کنیم که صرف‌نظر از خطاهایی که به عمد یا غیرعمد در کار ایشان رخ داده و خواهد داد، برخی از این پژوهش‌ها از حیث روش و محتوا و نتیجه برای ما تازگی دارد.

وقت آن رسیده که از اعماق هویتمان بر خود نهیب بزنیم تا بلکه از بی‌خویشتنی رها شویم و پیش از آنکه دیگران به ما بگویند که اعتقادات پیشینیان ما چه بوده است

خود برای خود و دیگران از این وادی نام آشنا خبرها بیاوریم. دانشگاه ادیان و مذاهب، خاصه پژوهشکده ادیان و مذاهب با وقوف به چنین خلائئی گام‌هایی را در جهت بازیافت و معرفی صحیح تاریخ کلام و عقاید شیعه برداشته است. از جمله این گام‌ها طراحی و اجرای طرح «بررسی تحلیلی اعتقادنامه‌های امامیه» است که با مشارکت جمع کثیری از محققان اعم از استاد و دانشجو در دست اجراست. هدف اصلی این طرح ردیابی و پیگیری سیر تاریخی عقاید امامیه در دوران غیبت است.

مجله *هفت آسمان* بر اساس سیاست انتشار ویژه‌نامه‌های تخصصی، بنا به پیشنهاد دست‌اندرکاران طرح اعتقادنامه‌های امامیه، همه مقالات این شماره، به‌جز آخرین مقاله، را به مقالات همین طرح اختصاص داده است و برای اینکه چهارچوب کلی طرح اعتقادنامه‌ها نیز روشن شود در مصاحبه این شماره چند و چون آن را با مسئول طرح به گفت‌وگو نشسته است.

بر این باوریم که خرد هرچه جمعی‌تر باشد بهتر می‌تواند کاروان دانش را پیش برد. امیدواریم که این ویژه‌نامه بستری مناسب فراهم آورد تا پیش از انتشار نهایی، کلیت طرح اعتقادنامه‌ها به محک نقد و بررسی آزموده شود. از گوهرشناسان عرصه دانش دعوت می‌کنیم که صدف این طرح را در جست‌وجوی کان معنا بشکافند و مضمون آن را با تیغ نقد خویش تراش دهند تا در نهایت دست در دست هم از کاشت این طرح، تحقیقی عالمانه برداشت کنیم.

در تذکار این نکته منفعت است که مقالاتی که در اینجا آمده‌اند، مطابق ضوابط کمی و کیفی مجله دستخوش دو تغییر شده‌اند: نخست آنکه حجم آنها گاه به میزان قابل توجهی کاهش یافته است؛ دوم آنکه بخش کتاب‌شناسی آثار که همه مقالات طرح اعتقادنامه‌ها مشتمل بر آن‌اند حذف شده است. به‌رغم این تغییرات جوهر هر مقاله همچنان محفوظ است و در آینه آن به‌وضوح می‌توان شکل نهایی‌اش را به هنگام انتشار در قالب طرح اعتقادنامه‌ها مشاهده کرد.

مقالات

